

ВІДГУК

ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

**на дисертаційну роботу Петрушенка Юрія Миколайовича
на тему «Фінансова політика соціально-економічного розвитку територіальних громад», подану на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит у спеціалізовану вчену раду Д 55.081.01 в Українській академії банківської справи**

1. Актуальність теми дисертаційної роботи

До недавнього часу роль вітчизняних територіальних громад в управлінні фінансовими ресурсами місцевого розвитку була незначною, що пов'язано зі значним рівнем централізації влади в Україні, зокрема й з позиції фінансування місцевого розвитку. Фінансових ресурсів, що знаходилися у розпорядженні українських територіальних громад, особливо в сільській місцевості, ледь вистачало на утримання органів місцевого самоврядування. Реформа децентралізації, яка реалізується сьогодні в Україні, дозволяє значно збільшити обсяг фінансових коштів, що будуть залишатися на місцевому рівні, але і створює цілу низку викликів для місцевої влади, ключовим із яких є самостійний розподіл фінансових ресурсів.

У той же час, унікальні можливості для територіальних громад, що надають їм децентралізація та фінансова незалежність, можуть бути нівельовані невмінням розпоряджатися наявними коштами. Наявний фінансовий потенціал може залишитися нереалізованим, що, з одного боку, може дискредитувати реформу децентралізації як таку, а з іншого – позбавить територіальні громади можливостей розвитку. Для того, щоб такого не відбулося, в органів місцевої влади, представників територіальних громад та інших стейкхолдерів має бути чітке уявлення щодо специфіки їх соціально-економічного розвитку та особливостей його забезпечення з позиції наповнення та управління фінансовими ресурсами, тобто фінансової політики. Оскільки подібних викликів до сьогодні для вітчизняних територіальних громад не існувало, відповід-

Міністерство освіти і науки України
Українська академія банківської справи
ЗАГАЛЬНИЙ ВІДДІЛ
18.01.2016 р. № 20-005/46

но відсутня необхідна науково-методологічна база, що забезпечила б процеси реалізації фінансової політики їх соціального-економічного розвитку.

Таким чином обрана тема є актуальною не лише з точки зору подальшого розвитку наукових засад фінансової політики, а й дуже вчасною та нагальною з точки зору теперішнього реформування державної фінансової системи України.

2. Зв'язок теми дисертаційної роботи з державними та галузевими програмами й темами

Дисертаційна робота виконана в контексті Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 р., затвердженої постановою Кабінету Міністрів України № 385 від 06.08.2014 р., а також узгоджується з тематикою наукових досліджень Сумського державного університету й Української академії банківської справи.

Наукові результати, теоретичні положення та висновки дисертаційного дослідження використано під час виконання науково-дослідних робіт, пов'язаних з досліджуваною тематикою: «Реформування фінансової системи України в умовах євроінтеграційних процесів» (номер держ. реєстрації 0109U006782) – пропозиції щодо реалізації фінансової політики розвитку територіальних громад за принципом субсидіарності; «Конкурентоспроможність національної економіки в умовах євроінтеграції» (номер держ. реєстрації 0111U009459) – особливості формування фінансової політики місцевого розвитку як фактору конкурентоспроможності територіальних громад; «Методологія розвитку соціально-економічних систем у глобальному середовищі» (номер держ. реєстрації 0112U004470) – обґрунтування необхідності врахування глобальних тенденцій у процесі формуванні фінансової політики розвитку територіальних громад; «Фундаментальні основи соціально-економічної мотивації інноваційного розвитку регіону» (номер держ. реєстрації 0109U00782) – результати дослідження мотивації місцевого бізнесу до фінансування розвитку територіальних громад; «Аксіологічні засади форму-

вання соціальних імперативів у процесі становлення громадянського суспільства: комунікаційний аспект» (номер держ. реєстрації 0113U000130) – пропозиції щодо врахування соціально-культурних та комунікаційних факторів при фінансуванні програм розвитку громадянського суспільства.

Крім того, результати дисертаційної роботи використані для реалізації низки грантових проектів. Зокрема, обґрунтування фінансового механізму соціально-відповідального бізнесу – в межах гранту від Центру перспективних наукових досліджень та освіти (CASE, Литва, 2012 р.); залучення інститутів громадянського суспільства до надання соціальних громадських послуг за кошти місцевих бюджетів – за програмою стипендії Кабінету міністрів України для молодих вчених (2012 р.); впливу партисипативного фінансування на соціальний капітал та економічні показники розвитку територіальних громад – в межах гранту №12-0991 від Консорціуму економічної освіти та досліджень (EERC, 2013 р.); пріоритетів фінансування місцевого розвитку – в межах проекту Європейського Союзу та Програми розвитку ООН в Україні «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду» (2014 р.).

3. Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій

Наукові результати, висновки й рекомендації, викладені в дисертаційній роботі, є достатньо аргументованими і характеризуються необхідним рівнем обґрунтованості.

Наукові положення, викладені в дисертації, повною мірою досліджені, про що свідчить структурна побудова та зміст роботи, широкий перелік узагальнених, систематизованих та кваліфіковано опрацьованих автором робіт вітчизняних і закордонних вчених та фахівців із питань економічної теорії, теорії фінансів, інвестування, державного регулювання економіки. Поряд із науковою літературою автор опрацював спеціальні джерела інформації, зокрема міжнародні, а також законодавчі, нормативно-правові акти, типові методики, статистичну інформацію.

Достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, підтверджується відповідними публікаціями у монографіях, фахових виданнях зі економіки та оприлюдненням на науково-практичних конференціях.

Висновки є логічно обґрунтованими, повністю відображають основні положення проведеного дослідження, а також можливі напрями їхнього використання у практиці формування та реалізації фінансової політики соціально-економічного розвитку територіальних громад.

4. Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Ознайомлення зі змістом дисертаційної роботи, опублікованих наукових праць та авторефератом дисертації дозволяє стверджувати, що основні наукові положення, висновки і пропозиції, які сформульовані дисертантом, характеризуються науковою новизною й відображають особистий внесок здобувача у розвиток фундаментальних положень економічної теорії, що полягає в авторському розв'язанні актуальної наукової проблеми – формування та реалізації фінансової політики соціально-економічного розвитку територіальних громад, зорієнтованої на узгодження інтересів та завдань її стейкхолдерів та партисипативне управління фінансовими ресурсами.

Серед основних положень новизни необхідно виділити:

1. Запропоноване в роботі визначення поняття «територіальна громада» з врахуванням ролі фінансових ресурсів. Автором проведено дуже ретельний аналіз даного поняття спочатку шляхом його декомпозиції на складові елементи, а потім – за рахунок композиції наявних поглядів і трактовок з різних сфер наукового пізнання, зокрема філософії, економіки, права, соціології тощо (стор. 17-44) – було визначено територіальну громаду як спільноту жителів, що мають спільні інтереси, обумовлені постійним проживанням у межах відповідної території, власні органи місцевого самоврядування та ресур-

си (зокрема фінансові), достатні для їх сталого соціально-економічного розвитку (стор. 45). Таке визначення не лише узагальнює думки багатьох науковців з цього питання, а й дає уявлення щодо об'єкту дослідження з врахуванням його фінансових складових, що важливо для подальшого вирішення поставлених у роботі завдань.

2. Ретельне й детальне дослідження еволюції суспільних та фінансових відносин у територіальних спільнотах (стор. 49-58) дозволило виявити зв'язки між домінуючими формами фінансового забезпечення місцевого соціально-економічного розвитку та превалюючим типом територіальної громади у суспільстві (стор. 59, табл. 1.1). У свою чергу це дозволило з'ясувати механізми розвитку територіальних громад під впливом фінансових факторів, охарактеризувати їх сучасний стан та визначити суспільно-економічні й методологічні передумови трансформації фінансової політики соціально-економічного розвитку територіальної громади (стор. 60-90).

3. У роботі обґрунтовано трансформацію сутнісних характеристик фінансової політики від рівня держави (державна фінансова політика) до рівня територіальної громади (стор. 90-102). На підставі чого запропоноване авторське трактування сутності фінансової політики соціально-економічного розвитку територіальних громад як цілеспрямованого процесу узгодження інтересів та завдань суб'єктів місцевих фінансових відносин для оптимізації їх сумісно-роздільної діяльності щодо забезпечення та стимулювання соціально-економічного розвитку територіальних громад (стор. 102). Такий підхід до визначення фінансової політики територіальної громади дозволяє врахувати низку важливих її характеристик, таких як полісуб'єктність, сумісно-роздільний характер, відмінності в інтересах її суб'єктів та роль кожного з них у фінансуванні місцевого розвитку. Висновки проведеного дослідження дозволили обґрунтовувати доцільність запровадження партисипативної концепції фінансової політики соціально-економічного розвитку територіальних громад (стор. 101).

4. Для подолання виявлених автором протиріч при формуванні та реалізації фінансової політики на місцевому рівні було обґрунтовано необхідність визначення специфічних потреб та інтересів територіальних громад, які можуть відрізнятися як від інтересів держави, так і не зводитися до суми інтересів мешканців місцевих спільнот (стор. 100). Такий підхід дозволяє розглядати заходи фінансової політики з точки зору їх корисності для соціально-економічного розвитку територіальної громади та планувати її довгостроковий розвиток.

5. Дослідження наукових теорій, що пояснюють особливості соціально-економічного розвитку територіальних громад (стор. 130-151), дозволили сформулювати методологічний базис формування партисипативної моделі фінансової політики соціально-економічного розвитку територіальних громад (табл. 2.3, стор. 152) і розробити партисипативну концепцію фінансової політики соціально-економічного розвитку територіальних громад, що базується на підході до місцевого розвитку за участі місцевих спільнот, полісуб'єктному управлінні фінансовими ресурсами та передбачає виокремлення поряд із загальними, ще й специфічних її завдань (зокрема щодо акумулювання, розподілу та контролю за фінансами територіальних громад, узгодження інтересів стейкхолдерів у ході управління фінансовими ресурсами місцевого розвитку, встановлення пріоритетів та забезпечення стійкості фінансування місцевого розвитку), принципів (партисипативності, пріоритетності, компліментарності, розширеної субсидіарності) та функцій (інтеграційної, мотиваційної, узгоджувальної, стимулюючої, стабілізаційної, інституційної) (стор. 153-187).

6. Заслугове на високу оцінку обґрунтована автором триалістична природа сукупного капіталу територіальної громади (фінансового, природного, фізичного, людського, соціального та інституційного) (стор. 185-187), що дозволяє використовувати категорію капіталу в якості ресурсної характеристики та об'єкта впливу фінансової політики місцевого розвитку, а динаміку капітальних активів – в якості оцінки ефективності фінансової політики.

7. На підставі дослідження організаційних засад залучення інститутів громадянського суспільства та інших стейкхолдерів до формування фінансової політики місцевого розвитку у роботі розроблено систему зв'язків між урядовими та неурядовими суб'єктами фінансової політики соціально-економічного розвитку територіальних громад (стор. 193, рис. 3.1), що дозволяє більш ефективно планувати заходи фінансової політики з точки зору сумісно-роздільної діяльності її стейкхолдерів.

8. В ході аналізу інституційних причин неефективності існуючих підходів до виробництва і розподілу суспільних благ на місцевому рівні автору вдалося запропонувати дієвий організаційно-економічний підхід до надання громадських благ мешканцям територіальних громад, що передбачає зміну ролей між органами влади та місцевими громадськими організаціями (стор. 212-214). У роботі обґрунтовано економічні переваги цього підходу над існуючим сьогодні в Україні: автором запропоновано модель «принципал – агент» щодо трансформації взаємодії місцевої влади та громадських організацій у процесі фінансування виробництва місцевих громадських благ (стор. 213, рис 3.2), яка дозволяє формувати диверсифікований ресурсний кошик та знизити навантаження на місцеві бюджети, зменшити трансакційні витрати й ризики корупції, отримати додаткові трансакційні вигоди.

9. Аналіз мотивації участі бізнес-структур у фінансуванні соціально-економічного розвитку територіальних громад, що базувався на вивченні наукової бази з даного питання та особливостей і форм його реалізації на практиці (стор. 257-275), дозволив удосконалити модель інсайдера-аутсайдера Акерлофа-Крентона (стор. 276, рис. 3.4). Ця модифікована модель обґрунтовує механізм трансформації коштів місцевого бізнесу у фінансові ресурси розвитку територіальної громади.

10. У роботі узагальнено існуючий традиційний інструментарій забезпечення місцевого розвитку за участі територіальних громад (стор. 283-313), а також розроблено пропозиції щодо його удосконалення. Визначено науково-методичні основи партисипативного бюджетування (стор. 283-294), об-

грунтовано доцільність створення фондів громад як інструменту формування фінансових ресурсів територіальних громад (стор. 294-306), а також доведено важливість мікрокредитування як перспективного інструменту фінансування територіальних громад (стор. 307-313).

11. Високу актуальність мають дослідження застосування новітніх фінансових інструментів, заснованих на використанні інформаційних технологій, що орієнтуються на участь місцевих спільнот (стор. 313-333). В якості інноваційної технології розглянуто краудфандинг – колективну співпрацю людей, які добровільно об'єднують свої фінансові або інші ресурси (в основному за допомогою Інтернет-технологій), щоб підтримати зусилля інших людей або організацій. Аналіз досвіду використання краудфандингу в світі й Україні, з одного боку, засвідчив, що Україна тільки-но починає використовувати такі технологію, а з іншого – дозволив сформувавши базові напрями його розвитку в Україні: перший із них стосується маркетингу краудфандингу, а другий – формування таких соціально-економічних характеристик спільнот, які б дозволяли їм ефективно застосовувати інструменти колективного фінансування (стор. 333).

12. Проведене в роботі дослідження особливостей планування та оцінювання ефективності заходів фінансової політики соціально-економічного розвитку територіальних громад (стор. 333-357), що базувалось на результатах реалізації Програми розвитку ООН в Україні у Глухівському районі Сумської області під час розробки стратегії розвитку територіальних громад цього району (автор виступив у якості керівника робочої групи з апробації) дозволило розробити науково-методичний підхід до планування заходів фінансової політики соціально-економічного розвитку територіальних громад (табл. 2, стор. 22 автореферату). На високу позитивну оцінку заслуговує використання значного масиву даних під час формування підсумкових результатів (проведено анкетування більш ніж 500 респондентів із подальшим аналізом отриманих результатів).

13. Дослідження впливу партисипативного управління фінансами місцевого розвитку на економічні характеристики життєдіяльності територіальних громад та рівень соціального капіталу (стор. 364-394) дозволило довести, що партисипативне фінансування стимулює підприємницьку активність у територіальних громадах, трансформує економічний потенціал соціальної мобілізації їх мешканців в реалізацію проектів місцевого розвитку, підвищує довіру та схильність до кооперації в територіальних громадах, сприяє налагодженню зв'язків між місцевою спільнотою та владними структурами, зменшує патерналізм.

14. Важливими є висновки автора щодо позитивного впливу заходів партисипативної фінансової політики місцевого соціально-економічного розвитку на формування цінностей сталого розвитку та сталого господарювання у вітчизняних територіальних громадах (стор. 394-411), що визначають напрями впливу і інших видів економічної політики на формування сталого місцевого розвитку. Варто відмітити, що ці висновки підтверджені автором не тільки на основі аналізу існуючих статистичних даних, але і обґрунтовані з точки зору економічного змісту наявного впливу.

5. Повнота викладення основних результатів в опублікованих наукових працях

Основні результати дисертації опубліковані в 77 наукових працях загальним обсягом 67,5 друк. арк., із яких особисто авторові належать 57,8 друк. арк., у т.ч. 1 одноосібна монографія, розділи у 9 колективних монографіях, 34 статті в наукових фахових виданнях України (із них 13 – у виданнях, що включені до міжнародних наукометричних баз), 6 статей у зарубіжних наукових виданнях, 24 публікації у збірниках матеріалів конференцій, 1 одноосібний навчальний посібник та 2 підручники (у співавторстві).

Публікації відповідають вимогам до опублікування результатів дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора наук.

Автореферат оформлений згідно чинних вимог, у стислій формі передає основні положення дисертаційної роботи, не містить інформації, не наведеної у роботі.

6. Значення дослідження для науки та практики, перспективи використання його результатів

Наукова значущість отриманих результатів обумовлена можливістю широкого застосування розроблених в дисертації теоретико-методологічних підходів як у проведенні подальших досліджень, так і практичній діяльності. У своєму інтегральному вигляді результати дисертаційної роботи спрямовані на вирішення важливої науково-практичної проблеми, що полягає у необхідності розроблення теоретико-методологічних засад формування та реалізації фінансової політики соціально-економічного розвитку територіальних громад, яке зорієнтоване на узгодження інтересів та завдань її стейкхолдерів та партисипативне управління фінансовими ресурсами.

Практичне значення одержаних результатів визначається конкретною спрямованістю висновків, рекомендацій та пропозицій автора, а також обґрунтуванням нових підходів до формування та реалізації фінансової політики соціально-економічного розвитку територіальних громад. Наукові положення дисертаційної роботи можуть використовуватися у ході реалізації реформи децентралізації в Україні та державної фінансової політики; у процесі реформування регіональної політики в Україні та обґрунтуванні пріоритетів бюджетної політики. Важливим напрямком використання одержаних результатів є їх застосування органами місцевої влади при реалізації фінансової політики соціально-економічного розвитку територіальних громад, а також під час реалізації проектів місцевого розвитку та веденні соціально відповідального бізнесу в територіальних громадах.

Пропозиції дисертанта щодо реформування фінансової політики з урахуванням інтересів територіальних громад у ході підготовці пропозицій щодо реалізації адміністративно-територіальної реформи в Україні враховані в дія-

льності Всеукраїнської Асоціації органів місцевого самоврядування «Асоціація міст України» (довідка №24.12/1 від 24.12.2014 р.); щодо механізму залучення територіальних спільнот, місцевого бізнесу та влади до визначення пріоритетів використання фінансових ресурсів – під час реалізації Проекту Європейського Союзу та Програми Розвитку ООН «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду» у всіх регіонах України (довідка №1 від 20.01.2015 р.).

Рекомендації дисертанта використовуються в діяльності Сумської обласної державної адміністрації, зокрема: щодо врахування принципу субсидіарності під час розподілу фінансових ресурсів на розвиток територіальних громад – Департаментом фінансів та Департаментом економічного розвитку і торгівлі та в процесі розроблення Стратегії соціально-економічного розвитку Сумської області на період 2015-2020 рр. (довідка № 01-19/296 від 22.01.2015); щодо конкурсного фінансування проектів соціально-економічного розвитку територіальних громад – Департаментом інформаційної діяльності та комунікацій з громадськістю в процесі розроблення обласної програми сприяння розвитку громадянського суспільства на 2013–2015 рр. (довідка № 01-18/73 від 29.01.2015 р.). В діяльність Сумської міської ради впроваджено пропозиції щодо інституціоналізації процесу залучення територіальних спільнот до участі у фінансовому плануванні та контролі за використанням їх коштів шляхом затвердження Положення «Про громадські експертні комісії Сумської міської ради VI скликання» (довідка № 01-15/03 від 15.01.2015); у діяльність Державної фінансової інспекції в Сумській області – пропозиції щодо залучення територіальних спільнот до визначення ефективності фінансової політики місцевого розвитку (довідка №426 від 27.01.2015).

Акт від 19.12.2014 р. підтверджує використання матеріалів дисертації у навчальному процесі Української академії банківської справи під час викладання дисциплін «Фінанси», «Місцеві фінанси», «Державний фінансовий менеджмент».

7. Дискусійні положення та недоліки дисертаційної роботи

Відзначаючи високий рівень теоретичного обґрунтування та переконливість теоретичних, аналітичних і методологічних положень дисертації Петрушенко Ю.М., її змістовність та логіку викладення матеріалів дослідження, вважаємо за необхідне висловити зауваження та виділити дискусійні положення.

1. На стор. 47 автором зауважено «як свідчить світовий досвід життєдіяльності громад, без наявності відповідних ресурсів для розвитку територіальні громади зникають». Оскільки відсутні жодні пояснення наведеної фрази: конкретні приклади, статистична база та її аналіз чи принаймні посилання на джерела, де така інформація знаходиться, вважаємо за доцільне відмітити цей момент у якості недоліку роботи. Крім того, на наш погляд, ресурсний підхід до соціально-економічного розвитку громад, що пропонується автором в якості новаторської думки (стор. 47-49), варто було розкрити більш широко з точки зору характеристики ролі фінансових ресурсів у місцевому розвитку.

2. У таблиці 1.6, стор. 87 роботи автором наведено результати кореляційного аналізу залежності результату (остаточного місця в загальному рейтингу кращих міст України) від впливу різноманітних факторів (міграції, інфраструктури, екології, культури, освіти й ін.). На наш погляд, автор дещо упереджено підходить до їх трактування. Він акцентує увагу на речах, які його цікавлять: «На основі отриманих даних можна зробити висновок, що місце в загальному рейтингу залежить передусім від зайнятих позицій у таких категоріях, як «культура», «туристична привабливість» й «освіта», яким відповідають найбільші значення коефіцієнтів кореляції» (стор. 88) – й ігнорує речі, що не підкріплюють думку, що ним доводиться. Йдеться, наприклад, про фактор «безробіття», рівень кореляції за яким складає 0,64 (для освіти і культури, про які автор згадує, коефіцієнт кореляції дорівнює 0,68, тобто дуже близькі значення). Виходячи з логіки автора, тоді можна стверджувати, що чим більший рівень безробіття, тим кращий результат у рейтингу привабливості міських територіальних громад буде отримано.

3. На стор. 153-188 здобувачем охарактеризовано основні положення партисипативної концепції фінансової політики місцевого розвитку, до цього було визначено передумови, що обумовлюють необхідність її впровадження, теоретико-методологічне підґрунтя, а також суб'єкти й об'єкти партисипативної фінансової політики. Втім зі схеми концепції (рис. 3, стор 14 автореферату) залишається не чітко зрозумілим механізм її дії: яким чином взаємодіють суб'єкти з об'єктом та хто ініціює процеси управління в рамках даної концепції. Тобто зі самої схеми не до кінця зрозуміло, яким чином запропонована концепція реалізується практично.

4. На стор. 200 роботи автором наведено наступні статистичні дані: «громадянське суспільство в сукупності – це сьома економіка світу за ВВП (1,3 трлн дол. США, що дорівнює ВВП Франції або Великої Британії); громадянське суспільство створило у світі понад 25 млн оплачуваних робочих місць (найбільша транснаціональна корпорація створює близько 3,5 млн робочих місць)». Використання терміну «громадянське суспільство» передбачає відповідно існування «не громадянського суспільства», в якому функціонують інші сектори економіки. Наведення критерію, що розрізняв би економічний сектор громадянського суспільства від економіки не громадянського суспільства зробив би більш зрозумілими висновки даної частини роботи.

5. На стор. 213-257 роботи в підрозділі «Науково-прикладні підходи до удосконалення фінансової політики забезпечення виробництва місцевих громадських благ за участі неурядових стейкхолдерів» автором дретельно розглянуто досвід розвинених країн із забезпеченню так званих суспільних благ, розглянуто особливості їх фінансування в різних країнах, проаналізовано наукові підходи до управління суспільними благами й переконливо доведено, що ця проблема є актуальною для України, втім у зазначеному підрозділі відсутні прикладні аспекти згаданої проблеми у площині України: які конкретно механізми необхідно впроваджувати в Україні; не наведено розрахунків, що мають підкріплювати ту чи іншу рекомендацію, та механізми імплементації пропозицій в існуючу систему. Крім того, на сторінках 254, 256, 257 наведе-

но формули 3.1–3.4, що ілюструють особливості розрахунку бюджетних нормативів, обсягів цільових трансфертів тощо, але жодного розрахунку в площині України не наведено. Все це знижує якість та наукову значущість отриманих в даному підрозділі результатів.

6. У підрозділі 4.3 (стор. 333-357) для дослідження особливостей планування та оцінювання ефективності заходів фінансової політики соціально-економічного розвитку територіальних громад, автором використано метод анкетування. Високо оцінюючи обсяг проведеної роботи та її результати, усе ж відмітимо, що робота не містить ряду елементів, характерних для даного методу наукового дослідження. Зокрема йдеться про методи формування вибірки та оцінку її репрезентативності, надійність та довірчу ймовірність отриманих результатів та інші важливі у випадку опрацювання анкетних даних статистичні параметри й оцінки.

7. У процесі дослідження впливу партисипативного управління фінансами місцевого розвитку на економічні характеристики життєдіяльності територіальних громад та рівень соціального капіталу (стор. 361-376) автор використав регресійний аналіз (результати представлені в табл. 5.1-5.4, стор. 364-376), проте наведено лише один показник, який свідчить, що отримані моделі є статистично значимими – ймовірність похибки. На наш погляд, доцільно було б розрахувати додатково коефіцієнт детермінації для моделі в цілому, критерій Фішера та зробити t-тест для оцінки значимості окремих параметрів моделі, оскільки очевидно, що автор мав справу з багатофакторною регресійною моделлю. Це ж саме зауваження стосується й підрозділу «5.2. Вплив реалізації партисипативної концепції фінансової політики на розвиток соціального капіталу місцевих спільнот» (стор. 377-394). Також стосовно результатів цього дослідження виникають питання через присутність так званого *data-snooping bias*, можливої неадекватності результатів унаслідок того, що вибірки формувались упереджено. Мається на увазі, що ті територіальні громади, які фінансувались в рамках проекту ПРООН, апріорі могли бути кращими за інші територіальні громади. Плюс досить імовірно, що змі-

ни, які відбулись з показниками територіальних громад, пов'язані не з реалізацією програм ПРООН, а з розвитком економіки України як такої. Тобто варто було провести тест Гренджера на причинність, аби додатково довести, що позитивні зміни в показниках – це дійсно вплив партисипативного фінансування.

Однак перераховані вище дискусійні положення, що містяться в опонованій дисертаційній роботі, ніскільки не зменшують загального позитивного враження від неї та не ставлять під сумнів значний внесок автора у вирішення обраної ним наукової проблеми.

8. Загальна оцінка дисертації та її відповідність встановленим вимогам

Дисертація Петрушенка Ю.М. на тему «Фінансова політика соціально-економічного розвитку територіальних громад» є закінченою у межах поставлених науковою працею завдань.

Представлені в роботі наукові положення та результати є авторським розв'язанням наукової проблеми, що полягає у розробленні теоретико-методологічних засад формування та реалізації фінансової політики соціально-економічного розвитку територіальних громад, зорієнтованої на узгодження інтересів і завдань її стейкхолдерів та партисипативне управління фінансовими ресурсами.

Логіко-структурна побудова дисертації демонструє володіння автором методологією економічного дослідження, забезпечує доступність сприйняття викладеного матеріалу.

Усі положення, що винесені на захист, мають наукову новизну, їх рівень («вперше», «набули подальшого розвитку», «удосконалено») визначено коректно. Структура й обсяг роботи відповідають встановленим вимогам.

Тема дисертаційного дослідження є актуальною й відповідає пріоритетним напрямкам державної політики України та науковим програмам національного й регіонального значення.

Тема і зміст дисертаційної роботи відповідають паспорту спеціальності 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит.

Дисертаційна робота Петрушенка Ю.М. на тему «Фінансова політика соціально-економічного розвитку територіальних громад» відповідає вимогам пп. 9, 10, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 року, що висуваються до докторських дисертацій, а автор заслуговує присвоєння наукового ступеня доктора економічних наук зі спеціальності 08.00.08 – гроші, фінанси та кредит.

Офіційний опонент: Педченко Наталія Сергіївна
доктор економічних наук, професор
Інститут економіки, управління та інформаційних технологій ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», директор.

Особистий підпис
ЗАВІРЯЮ
Начальник відділу кадрів ПУЕТ
